

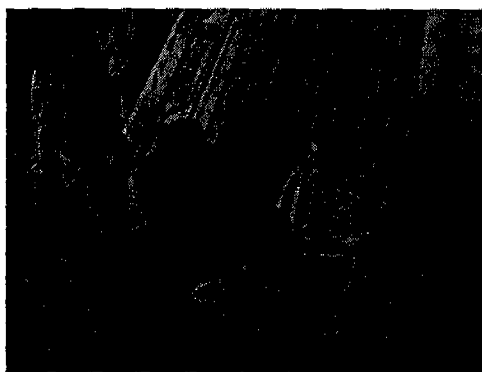
บทที่ 3

“สนาม” และ วิธีการศึกษา

“ปิ่น ปิ่น ชะใจ โวย โวย ออกมาได้แล้ว”

เสียงแตกรถยนต์ที่ส่งสัญญาณดังอยู่หน้าบ้านพร้อมเสียงตะโกนได้ใจความว่ารีบๆหน่อย ออกมาได้แล้ว เป็นการส่งสัญญาณเรียกคนในบ้านที่จะกำลังจะ “เดินทางไปไร่ขายยาสมุนไพรร” ให้รีบ “ลาก” สัมภาระของตนเองออกมา เหตุผลที่ต้องออกแรง “ลาก” สัมภาระก็เนื่องจากว่า สัมภาระนั้นคือ กระเป๋ากะสอบ(เป็นกระเป๋ารูดกระสอบใบใหญ่ที่พ่อค้าแม่ขายมักจะใช้บรรจุของหรือเสื้อผ้าไปขาย)ใบใหญ่ที่บรรจุทั้งเบาะรองนอน หมอน มุ้ง ผ้าห่ม เสื้อผ้า และของใช้ส่วนตัว นอกจากกระเป๋ารูดใบใหญ่แล้วของสำคัญอีกอย่างที่ต้องเตรียมไปคือ “ถังน้ำ” ใบซึ่งมีชื่อของตนเองจารึกไว้บนถัง เพื่อแสดงความเป็นเจ้าของ รวมไปถึงถุงใส่ข้าวสารใบย่อม เมื่อได้ช่วยกันยกกระเป๋ารูดใบใหญ่ขึ้นไว้บนหลังคารถ และสมาชิกในทีมเดินทางพร้อมแล้วการเดินทางของ “คนตุ๊ก”¹ และ “ยาสมุนไพรร” กับเส้นทางนับพันกิโลเมตรก็เริ่มขึ้น

ในบทนี้ผู้ศึกษาจะนำเสนอ 1) ข้อมูลที่เป็นการทำความรู้จักเบื้องต้นกับ “ชุมชน” คนไร่ขายยาสมุนไพรรซึ่งเป็นสนามในการศึกษาที่สำคัญในครั้งนี้ และ 2) อธิบายของวิธีการศึกษาที่ผู้ศึกษาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ตลอดจนการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้

รูปที่ 1 กระเป๋าสัมภาระใบใหญ่ที่ต้องออกแรงลาก

¹ คนตุ๊ก เป็นภาษาเหนือ หมายถึง คนทุกข์ คนยาก คนยากจน คนที่ต้องทำงานหนัก (ผู้ศึกษา)

1. ทำความรู้จักเบื้องต้นกับ “ชุมชน” คนเร่ขายยาสมุนไพร

1.1 คาราวาน “คนตุ๊ก”

การเดินทางในแต่ละครั้งจะประกอบด้วย “หมอ/พ่อเลี้ยง/เถ้าแก่” และ “คนเร่” ทั้งนี้ “หมอ/พ่อเลี้ยง/เถ้าแก่” คือ ผู้นำชาวบ้านออกเดินทางไปเร่ขายยาสมุนไพร โดยที่ “หมอ/พ่อเลี้ยง/เถ้าแก่” อาจเป็นได้ทั้งบุคคลที่เป็นผู้ปรุงยาสมุนไพรด้วยตนเอง, บุคคลที่ไม่ได้ปรุงยาสมุนไพร แต่เป็นเจ้าของธุรกิจที่ลงทุนค่าใช้จ่ายทั้งหมด, บุคคลที่ได้รับการว่าจ้าง/ลูกน้องของ “หมอ” คนอื่นที่ว่าจ้างให้ขับรถพาชาวบ้านเดินทางเร่ขายยาสมุนไพรไปตามเส้นทาง/พื้นที่ต่างๆ ฉะนั้นบุคคลเหล่านี้จึงถูกเรียกขานในลักษณะที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็น พ่อเลี้ยง เถ้าแก่ หรือ หมอ แต่ในการศึกษาครั้งนี้จะเรียกขานคนในกลุ่มนี้ว่า “หมอยาหรือหมอ” เป็นหลัก เนื่องจากชาวบ้านที่เดินทางเร่ขายยาสมุนไพร มักเรียกผู้ที่พักตนเองมาเร่ขายยาสมุนไพรว่าหมอมากที่สุด

“คนเร่” คือ ชาวบ้านที่ตัดสินใจออกเดินทางมาเร่ขายยา ซึ่งมีทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ซึ่งมีอายุตั้งแต่ 30 ตอนปลายไปจนถึง 70 ปี แต่ส่วนใหญ่จะเป็นคนวัยกลางคนที่มีอายุราว 40-55 ปี ในการเดินทางของ คาราวาน “คนตุ๊ก” แต่ละครั้งจะมี “หมอ” จำนวน 1 คน, ผู้ติดตามของ “หมอ” เช่น ภรรยาหมอ ลูกชาย หรือญาติของหมอจำนวน 1 คน และกลุ่ม “คนเร่” ประมาณ 10-18 คน รวมทั้งสิ้นราว 12-20 คน

1.2 กิจกรรมประจำวันของคนเร่ขายยาสมุนไพร

ในประเด็นนี้จะนำเสนอให้เห็นถึงการทำกิจกรรมต่างๆ ในแต่ละช่วงเวลาของวันของคนเร่ขายยาสมุนไพร เมื่อเดินทางมาเร่ขายยาสมุนไพรตามพื้นที่/เส้นทางต่างๆ อันเป็นการใช้ชีวิตในชุมชนแบบใหม่ นอกหมู่บ้าน/ชุมชนบ้านดั้งเดิมของตนเอง ทั้งนี้อาจมีความแตกต่างกันไปในกลุ่มคนเร่ขายยาแต่ละคน และคนเร่ขายยาแต่ละกลุ่มหรือคนขายยาที่มากับรถแต่ละคัน หมอแต่ละคน แต่จากการศึกษาภาคสนามสะท้อนให้เห็นจุดร่วมกันบางประการของการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มคนที่มาเร่ขายยาสมุนไพร ทั้งนี้ในการนำเสนอผู้ศึกษาจะนำเสนอตามลำดับเวลา ในแต่ละวันว่ากลุ่มคนเหล่านี้ทำกิจกรรมอะไรบ้างที่ทำในแต่ละวันเมื่อเก็บกระเป๋ากลับออกเดินทางจากหมู่บ้านมาต่างบ้านต่างเมืองเพื่อทำการเร่ขายยาสมุนไพร โดยเป็นการให้ในภาพรวมคร่าวๆ และจะอภิปรายโดยละเอียดต่อไป

ตีห้ากว่าๆ ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้หนึ่งข้าว หรือผู้ที่มีหน้าที่ต้องหนึ่งข้าวตื่นนอนและจัดเตรียมการหนึ่งข้าวเหนียว จากนั้นในช่วงประมาณหกโมงเช้าคนเร่ขายยาสมุนไพรก็ทยอยตื่นนอน เก็บที่นอนหมอนมุ้งบรรจุลงกระเป๋าทนเองให้เรียบร้อย ล้างหน้าแปรงฟัน ทำธุระส่วนตัว บางคนรับอาสาไปจ่ายตลาด เพื่อนำมาทำกับข้าว และกินร่วมกัน ช่วงสายของวันราวเก้าโมงเช้าหมอสมุนไพรก็ขับรถไปตามเส้นทางเร่ขายยาสมุนไพรที่วางแผนไว้ และทยอยปล่อยคนเร่ขายยาแต่ละคนลงในจุดต่างๆ ซึ่งเป็นเส้นทางเร่ขายยาสมุนไพร พร้อมทั้งมีการนัดหมายเวลาและจุดนัดพบ ซึ่งส่วนใหญ่หมอสมุนไพรจะปล่อยลูกน้องลงในชุมชน จากนั้นก็ให้ลูกน้องเดินย้อนกลับออกมาทางถนนใหญ่หรือเส้นทางสายหลัก เพื่อความสะดวก รวดเร็วในการรับคน ส่วนใหญ่เวลานัดหมายที่จะมารับกลับในแต่ละวันจะอยู่ในช่วงเย็นราวสี่โมงห้าโมงเย็นของแต่ละวัน

ช่วงเย็นของวันเป็นช่วงเวลาที่คุณเร่ขายยาสมุนไพรแต่ละคนต้องเดินเร่ขายยาสมุนไพรตามเส้นทางของตนเอง ส่วนหมอเมื่อส่งลูกน้องลงตามที่ตั้งต่างๆ เสร็จก็จะขับรถไปจอดรออยู่ในบริเวณที่ใกล้จุดที่จะต้องรับลูกน้องคนแรก หรือหากมีธุระอย่างอื่นก็จะไปจัดการในช่วงเวลาดังกล่าว สำหรับคนเร่ขายยาสมุนไพรเองก็จะเดินเร่ขายยาสมุนไพรในเส้นทางหรือบริเวณพื้นที่ของตนเอง และทำการจัดหาอาหารมื้อกลางวันเอง ทั้งนี้คนเร่ขายยาสมุนไพรนั้นสามารถหยุดพักการทำงานของตนเองได้ตลอดเวลาแล้วแต่ความพึงพอใจ เมื่อพระอาทิตย์เริ่มตกดิน เป็นช่วงเวลาที่ต้องเดินทางไปสู่จุดหมายซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นที่วัด โดยที่วัดจะเป็น “ที่พัก”³ สำหรับการนอนหลับพักผ่อน ซึ่งเป็นที่นอนในแต่ละคืนและในแต่ละพื้นที่ เมื่อไปถึงวัด ซึ่งส่วนใหญ่พื้นที่ที่ทางวัดอนุญาตให้เป็นที่พักพิงได้นั้น คือ บริเวณ ศาลาเมรุหรือศาลาเฝ้าศพ เพราะเป็นพื้นที่ที่แยกออกมาจากตัววัด หรือแยกออกมาจากบริเวณที่คนส่วนใหญ่มักจะทำกิจกรรมภายในวัด เพื่อไม่ให้กลุ่มคนเร่ขายยาสมุนไพรหรือกลุ่มคนอื่นๆ ที่อาศัยวัดเป็นที่นอนไปรบกวน วุ่นวายภายในวัด ในช่วงเวลานี้ชาวบ้านจะวุ่นวาย

---

³วัด คือ ที่พักหลักของกลุ่มคนเร่ขายยาสมุนไพร ซึ่งหมอวินให้เหตุผลของการเลือกนอนที่วัด เพราะ “นอนวัดมันถูก เขาไม่ต้องเสียค่าเช่า ประหยัด ชาวบ้านก็จะได้มีรายได้หนัก(มาก) ขึ้น อีกอย่างหนึ่งคนไทยอย่างเขาถ้าบ่นอนวัดก็บู้ไปนอนไหน และวัดก็ต้องเอ็นดู(สงสาร)คนตึก(คนจน)” โดยที่การเลือกวัดในการเข้าพักว่าควรจะเป็นวัดใด หมอยาเจ้าของธุรกิจจะเรียนรู้จากประสบการณ์ในการเดินทางว่าวัดใดที่ค่อนข้างมีความสะดวกในการเข้าพัก เช่น มีน้ำและห้องน้ำใช้อย่างเพียงพอ และการเข้าพักของกลุ่มของตนไม่สร้างความไม่พอใจให้กับพระสงฆ์หรือผู้ดูแลวัดนั้นๆ จากนั้นก็จะยึดวัดดังกล่าวเป็นที่พักประจำที่เมื่อคราวใดเดินทางมาตามเส้นทางดังกล่าวแล้วจะต้องพักที่วัดดังกล่าว

อยู่กับการยกสัณนิษฐานจากกรด การจัดที่นอนหมอนมุ้ง การอาบน้ำทำความสะอาดร่างกาย การทำอาหาร การกินข้าวเย็น และการพักผ่อนตามอัธยาศัย จากนั้นทุกคนก็หลับพักผ่อนเอาแรง เพื่อการร่ายยาสมุนไพรในวันพรุ่งนี้ต่อไป

นี่คือ “สนาม” และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาครั้งนี้ สนามซึ่งเป็นเส้นทางในการร่ายยาสมุนไพรถือเป็น “สนามหลัก” ส่วนหมู่บ้าน/ชุมชนซึ่งเป็นบ้านที่กลุ่มคนร่ายยาสมุนไพรอาศัยอยู่ ถือเป็น “สนามรอง” ซึ่งเป็นการศึกษาถึงบริบททางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจของหมู่บ้าน อันมีความสัมพันธ์กับการเดินทางมาร่ายยาสมุนไพรของชาวบ้านกลุ่มนี้

2. ระเบียบวิธีการศึกษา

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ดำเนินกระบวนการศึกษาในแบบชาติพันธุ์วรรณา อันเป็นกระบวนการสังเกตพฤติกรรม การกระทำ การดำเนินชีวิตและวิถีชีวิตของกลุ่มทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แล้วพรรณนาโดยละเอียดถึงพฤติกรรม ความเชื่อ ความรู้ความเข้าใจ ทศนคติ ค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณีและอื่นๆ อันเป็นผลมาจากพฤติกรรมของคนในกลุ่มนั้น (งามพิศ สัตย์สงวน, 2542 น.7) ทั้งนี้การศึกษาลึกซึ้งของนักชาติพันธุ์วรรณาได้แก่ การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมตามแนวทางของมานุษยวิทยา นั้นหมายถึงว่าวิธีการศึกษาจะให้ความสำคัญกับงานภาคสนามอย่างเข้มข้น โดยที่ผู้ศึกษาจะต้องฝังตัว (immerse) เข้าไปในวัฒนธรรมที่เป็นศูนย์รวมของการศึกษา (Patton, 1990 ในกิตติพัฒน์ นนทปัทมะดูล, 2545)

ฉะนั้นในการศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษาจึงให้ความสำคัญกับการศึกษาภาคสนาม ซึ่งเน้นการเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา หรือเข้าไป “คลุก” ในสนามของการศึกษา และการให้ความสำคัญกับการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (participation observation) เพื่อตีความปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในสนาม แม้ว่าผู้ศึกษาจะมีความคุ้นเคยกับสนามในระดับที่นับถือกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาในฐานะญาติผู้ใหญ่ และสนามรองก็เป็นบ้านเกิดของผู้ศึกษา แต่ผู้ศึกษาเองก็ถือเป็น “คนใน” ที่ค่อนข้าง “เป็นอื่น” ในสนาม

ทั้งนี้เพราะผู้ศึกษาจะเกิดและเติบโตโดยใช้ชีวิตในหมู่บ้าน/ชุมชนดังกล่าวอย่างต่อเนื่องมานับ 18 ปี แต่ระยะเวลาเกือบ 8 ปีที่ผู้ศึกษา เข้าๆ-ออกๆ ระหว่างหมู่บ้านและชุมชนใหม่ โลกใหม่ที่มาพร้อมกับการเข้ารับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นทั้งในระดับปริญญาตรีและเลยเถิดมาถึงในระดับปริญญาโท ย่อมทำให้ผู้ศึกษาเป็นคนในที่เกือบจะเป็นคนนอกในสนามที่ศึกษา ฉะนั้นการศึกษานี้ใครๆ อาจดูเหมือนง่ายในการเข้าถึงและการเก็บรวบรวมข้อมูล แต่ในความเป็นจริงมิได้

ถ่ายทอดสิ่งที่หลายท่านคาดคะเน ทั้งนี้ต้องอาศัยวิธีการหลากหลายขั้นตอนเพื่อ “กลับไปเป็นส่วนหนึ่งของสังคม/ชุมชนของคนเร่ขายยาสมุนไพรร” เพื่อให้พวกเขาและเธอพร้อมที่จะเปิดเผยข้อมูลและตัวตนของพวกเขาในแง่มุมที่ผู้ศึกษาไม่เคยมองเห็น และไม่เคยใส่ใจเรียนรู้มาก่อน

สำหรับการนำเสนอถึงระเบียบวิธีการศึกษาในบทนี้จะนำเสนอถึงขั้นตอนในการศึกษาขั้นตอนใหญ่ 3 ขั้นตอน คือ 1) การวางแผนการวิจัย 2) การเก็บรวบรวมข้อมูล และ 3) การวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 การวางแผนการวิจัย : การเตรียมตัว เตรียมใจก่อนลง “สนาม”

1) การกลับมาสนใจเรื่องราวของคนเร่ขายยาสมุนไพรรอย่างจริงจัง

เมื่อเข้าสู่ช่วงเวลาที่จะต้องทำวิทยานิพนธ์เพื่อจบการศึกษาในระดับปริญญาโท ผู้ศึกษาได้ตกลงใจที่จะเลือกศึกษาวิถีชีวิตชาวบ้านกลุ่มหนึ่งซึ่งเดินทางเร่ขายยาสมุนไพรรตามสถานที่ต่างๆ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เห็นมาตั้งแต่ 10 กว่าปีที่แล้ว เมื่ออาจารย์ที่ปรึกษาเห็นชอบว่าเรื่องนี้น่าสนใจที่จะศึกษา ผู้ศึกษาจึงเริ่มให้ความสนใจและใส่ใจกับเรื่องราวของกลุ่มคนเหล่านี้อย่างจริงจัง แม้ว่าจะเห็นกลุ่มคนเหล่านี้มาตั้งแต่เด็กๆ แต่ก็ไม่เคย “ใส่ใจที่จะสนใจ” ถึงเรื่องราวของเขาและเธอ ดังนั้นในเบื้องต้นผู้ศึกษาจึงเริ่มต้นด้วยการสอบถามแหล่งข้อมูลใกล้ตัว โดยการโทรศัพท์ไปสอบถามจากแม่ของผู้ศึกษาเอง แม่ คือ “แหล่งข้อมูลเบื้องต้น” ที่จะทำให้ผู้ศึกษารู้จักปรากฏการณ์และกลุ่มคนเหล่านี้ในอีกระดับหนึ่ง เพราะแม่อยู่ในหมู่บ้านตลอด และที่บ้านก็เป็นร้านขายของ ฉะนั้นจึงไม่น่าแปลกใจที่หลายๆเรื่องจะถูกนำมาพูดคุย บอกต่อกัน ณ บริเวณบ้านแม่ เมื่อได้ข้อมูลมาระดับหนึ่งพอให้ทราบว่ใครบ้างที่ไปเร่ขายยาสมุนไพรร ผู้ศึกษาก็ให้แม่ช่วยบอกกล่าว ฝากฝังผู้ศึกษากับกลุ่มคนเร่ขายยาสมุนไพรร ในทำนองว่า จะฝากลูกสาวให้ไปเร่ขายยาสมุนไพรรด้วย เพื่อศึกษาข้อมูลมาทำรายงาน จากการพยายามเชื่อมต่อกับสนามผ่านเทคโนโลยีการสื่อสาร จากนั้นแม่ก็ตอบกลับจากสนามมาด้วยท่าทีที่หนักใจ ในทำนองว่าทำไมต้องศึกษาเรื่องนี้ ไปศึกษาเรื่องอื่นที่ไม่ต้องลำบากได้ไหม เมื่อผู้ศึกษายืนยันว่าจะศึกษาเรื่องนี้ แม่ก็ถามว่านานแค่ไหน ผู้ศึกษาก็ตอบกลับว่าผู้ศึกษามีเวลาประมาณหนึ่งปีในการศึกษา คงเดินทางไปขายยาพร้อมกับลุงๆป้าๆที่ขายยาสมุนไพรรสักประมาณ 10 กว่าครั้ง แม่ให้ข้อมูลกลับมาว่า เมื่อไปฝากฝังกับยายที่เป็นคนเร่ขายยาสมุนไพรรซึ่งเป็นญาติผู้ใหญ่ ยายเขาก็บอกว่าการเร่ขายยาสมุนไพรรนั้นลำบากและเต็มไปด้วยอันตราย โดยเฉพาะอันตรายจากคน อีกทั้งยังนอนไม่เป็นที่เป็นทาง และผู้ศึกษาก็ถือว่าเป็น “หญิงสาว” ฉะนั้นถือว่ามีอันตรายรอบตัว

เมื่อผู้ศึกษายืนยันอย่างหนักแน่นว่าไม่มีอะไรน่าวิตกขนาดนั้น และยืนยันที่จะทำการศึกษาเรื่องราวของคนเหล่านี้ แม้ก็ต้องจำยอม เมื่อพยายามติดต่อกับสนามผ่านคนกลาง และผ่านเทคโนโลยีสื่อสารเบื้องต้นแล้ว ผู้ศึกษาจึงกลับเข้าหมู่บ้าน เพื่อพูดคุยฝากฝังตนเองกับลุงๆป้าๆคนเฒ่าคนเฒ่าสมุนไพรด้วยตนเองอีกครั้ง หลายบ้านที่เมื่อผู้ศึกษาเข้าไปเยี่ยมแล้วแปลกใจ เพราะที่ผ่านมามีผู้ศึกษาไม่เคยย่างกรายเข้าไปเลย และคำถามที่มักจะถูกถามเสมอคือ ศึกษาไปทำไม ผู้ศึกษาก็มักจะตอบว่าเขาข้อมูลไปทำวิทยานิพนธ์หรือรายงานเพื่อให้จบการศึกษาในระดับปริญญาโท ทุกคนเออออ แต่เชื่อแน่ว่าคงไม่ค่อยเข้าใจนัก เมื่อทำความคุ้นเคย ฝากฝังตนเองกับคนคุ้นหน้าแล้ว ผู้ศึกษาก็ให้พ่อทำการฝากฝังผู้ศึกษาอีกครั้ง จากนั้นก็ให้แม่คอยสอบถามว่าเขาจะไปเฒ่าสมุนไพรกันอีกเมื่อไหร่

2) การเตรียมตัวก่อนลง "สนาม"

เนื่องจาก "สนาม"ในการศึกษาคครั้งนี้ ประกอบไปด้วยสนาม 2 สนาม ฉะนั้น ผู้ศึกษาจึงใคร่ที่จะนำเสนอถึงวิธีการเข้าสู่สนามทั้ง 2 กล่าวคือ ผู้ศึกษาเริ่มเข้าสู่สนามด้วยการเข้าสู่สนามรองก่อนเป็นลำดับแรก ดังที่กล่าวมาข้างต้นว่าเมื่อทำการเชื่อมต่อกับสนามผ่านทางคนกลาง คือ พ่อแม่ของผู้ศึกษาเองแล้ว ผู้ศึกษาก็เดินทางจากกรุงเทพมหานครเพื่อกลับบ้าน และการไปพูดคุยกับลุงๆป้าๆคนเฒ่าคนเฒ่าสมุนไพร โดยอธิบายให้เข้าใจถึงเหตุผลที่ทำการศึกษาในเรื่องของการเฒ่าสมุนไพร เพื่อฝากฝังตนเองกับลุงๆป้าๆ ผู้ศึกษาสังเกตเห็นแววตาของความกังวลใจไม่น้อยที่อยู่ในสีหน้าแล้วแววตาของป้าแก้ว เมื่อผู้ศึกษาชี้มือเตอรืไรต์ไปหาป้าแก้วที่บ้าน พร้อมบอกว่าผู้ศึกษาจะติดตามป้าแก้วไปเฒ่าสมุนไพร

ป้าแก้ว : “ทำไมถึงต้องมาทำเรื่องนี้ ทำไมไม่ทำเรื่องที่มีนัยสบายกว่านี้ เรียนมากี่ตั้งสูงทำไมต้องมาทำอะไรที่ต้องลำบากอย่างนี้ ไปขายยามันตุ๊ก ที่กิน ที่นอน มันบ่สะดวกนะ”

ผู้ศึกษา : “น้องอยากลองดู บ่เป็นไรหรอก ถ้าป้าอยู่ได้ น้องก็อยู่ได้”

ป้าแก้ว : “ตามใจ”

จากนั้นผู้ศึกษาก็ทำการถามไถ่เรื่องราวโดยทั่วไปเกี่ยวกับการต้องออกเดินทางไปเฒ่าสมุนไพรว่าจะต้องจัดเตรียมอะไรบ้าง ต้องทำตัวอย่างไร เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้นในการเตรียมตัวเพื่อเข้าสู่สนามหลักต่อไป การเข้าสู่สนามหลักของผู้ศึกษาเริ่มต้นเมื่อผู้ศึกษาได้รับการ

แจ้งข่าวมาจากแม่ ซึ่งผู้ศึกษาดังให้อยู่ในตำแหน่งผู้ประสานงานส่วนภูมิภาค(ผู้ศึกษาอาศัยอยู่ที่ กรุงเทพมหานคร เพื่อค้นคว้าข้อมูลในเชิงเอกสารต่างๆ) ว่า ลุงๆป้าๆคนเร่ขายยาสมุนไพรมะจะเดินทางเร่ขายยาสมุนไพรในวันใด ผู้ศึกษาก็เก็บเสื้อผ้าใส่เป้ ขึ้นรถทัวร์กลับบ้าน เพื่อออกเดินทางพร้อมกับคนเร่ขายยาสมุนไพรคนอื่น ๆ ตั้งแต่ต้นทาง แม่เป็นผู้เตรียมข้าวของที่จำเป็น (ตามคำแนะนำของป้าแก้ว) เช่น ข้าวสาร ซึ่งจะนำไปรวมกันกับคนอื่น ๆ เพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย ส่วนที่นอนหมอนมุ้ง ป้าแก้วสมัครใจให้ผู้ศึกษานอนร่วมมุ้ง และใช้ร่วมกับป้าแก้วได้

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลใน "สนาม"

1) การเข้าสู่ "สนาม" จุดเริ่มต้นในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเข้าสู่สนามหลัก โดยการออกเดินทางร่วมกับคนเร่ขายยาสมุนไพรรั้งแรกของผู้ศึกษาเกิดขึ้นอย่างเต็มรูปแบบเกิดขึ้นในช่วงเดือนตุลาคม 2548⁴ ผู้ศึกษาจำได้ว่า ในขณะที่รถของหมอขายยาสมุนไพรมะเจ้าของธุรกิจ ตะเวนรับลูกน้องหรือคนเร่ขายยาสมุนไพรมะตามจุดต่างๆในหมู่บ้าน คนเร่ขายยาสมุนไพรมะที่ไม่ทราบมาก่อนว่าผู้ศึกษาจะร่วมเดินทางไปด้วย ต่างก็มองหน้าผู้ศึกษา แต่ก็ไม่ได้พูดอะไร จนกระทั่งป้าคนหนึ่งในสมาชิกคนเร่ขายยาสมุนไพรมะในการเดินทางครั้งนี้ เดินขึ้นรถมาและนั่งตรงข้ามกับผู้ศึกษา ป้าคำกล่าวว่ "น้องคนนี้ หน้าเหมือนลูกวันเพ็ญเลย" ผู้ศึกษาหัวเราะแล้วคนเร่ขายยาสมุนไพรมะคนอื่นก็กล่าวว่า "ใช่แล้วสิ" ป้าคำหัวเราะ และถามด้วยท่าทางแปลกใจว่า "แล้วมาตามรอยยาทำไม" ผู้ศึกษาจึงถือโอกาสแจ้งกับทุกคนว่าผู้ศึกษาเป็นใคร มาทำอะไร เพื่ออะไร ซึ่งสังเกตดูแล้วไม่ค่อยมีใครเข้าใจอย่างลึกซึ้งซึ่งว่า ทำไมต้องทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ และทำไมต้องลงทุนไปเร่ขายยาสมุนไพรมะหลายครั้งหลายครา แต่ทุกคนก็พยักหน้ารับทราบ

สำหรับการเข้าสู่สนามหลักอย่างเต็มรูปแบบในครั้งนี้มีความสำคัญเป็นอย่างมาก ซึ่งในครั้งนี้ผู้ศึกษาจะต้องทำให้ป้าๆลุงๆคนเร่ขายยาสมุนไพรมะ "เชื่อ" ว่า ผู้ศึกษาใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับพวกเขา

---

⁴ ก่อนหน้านี้ คือ ประมาณมิถุนายน - พฤษภาคม 2548 ผู้ศึกษามีโอกาสร่วมเร่ขายยาสมุนไพรมะกับยายพร 2 ครั้ง เพื่อทำความรู้จักกับปรากฏการณ์ในเบื้องต้น แต่เป็นการเดินทางในลักษณะที่ผู้ศึกษาเดินทางไปพบกับยายพรในพื้นที่ที่ขายยาสมุนไพรมะนั้นคือ บริเวณอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งเป็นย่านที่ญาติของผู้ศึกษาอาศัยอยู่ โดยที่การเร่ขายยาสมุนไพรมะทั้ง 2 ครั้งนั้น ผู้ศึกษามีได้มีโอกาสเห็นการทำกิจกรรมร่วมกันของคนเร่ขายยาสมุนไพรมะคนอื่น เพราะยายพรแยกตัวออกมาเร่ขายเพียงผู้เดียว และผู้ศึกษาจึงมิได้มีโอกาสใช้ชีวิตอยู่กับคนเร่ขายยาสมุนไพรมะคนอื่นอย่างเต็มรูปแบบ เช่น มิได้นอนในวัด ฉะนั้นผู้ศึกษาจึงถือเอาว่าการเดินทางเร่ขายยาสมุนไพรมะปลายเดือนตุลาคม 2548 เป็นการเข้าสู่สนามหลักของผู้ศึกษาอย่างเต็มรูปแบบ

และเธอได้ ผู้ศึกษาต้องทำให้เห็นว่า ผู้ศึกษาอดทน อยู่ได้ สิ่งที่ผู้ศึกษาพยายามทำ คือ การไม่เรื่องมากกับการใช้ชีวิตร่วมกับคนอื่น งดกิจกรรมที่เคยปฏิบัติลงไปบ้าง เช่น การงดใช้เครื่องสำอางอย่างที่เคยปฏิบัติ การไม่เลือกกินอาหาร มีอะไรก็กิน คนอื่นกินอะไรได้ผู้ศึกษาก็กินได้

2) เวลาในสนาม : การ “ คลุก ” อยู่ในสนามของผู้ศึกษา

ผู้ศึกษาใช้เวลา “ คลุก ” อยู่ในสนามหลักซึ่งเป็นเส้นทางเร่ขายยาสมุนไพร โดยการเดินทางร่วมกับคาราวานคนเร่ขายยาสมุนไพรทั้งสิ้น 3 ครั้ง ได้แก่

- 1) การเดินทางเส้นทางสาย สระบุรี, ชลบุรี, ระยอง, ตราด, จันทบุรี, สระแก้ว, ปราจีน, จะเข้, เเทรา ในช่วงวันที่ 23 ตุลาคม – 12 พฤศจิกายน 2548. (22 วัน)
- 2) การเดินทางเส้นทางสาย พระนครศรีอยุธยา, ปทุมธานี, กรุงเทพฯ, สมุทรปราการ, สมุทรสาคร, นนทบุรี ในช่วงวันที่ 10 – 30 ธันวาคม 2548. (20 วัน)
- 3) การเดินทางเส้นทางสาย สระบุรี, ชลบุรี, ระยอง, ตราด, จันทบุรี, สระแก้ว, ปราจีน, จะเข้, เเทรา ในช่วงวันที่ 25 มกราคม – 19 กุมภาพันธ์ 2549. (21 วัน)

โดยที่ผู้ศึกษาจะทำการเข้า-ออกสนามหลักในทุกๆ 7-10 วัน กล่าวคือ เมื่อผู้ศึกษาร่วมเดินทางและใช้ชีวิตร่วมกับกลุ่มคนเร่ขายยาสมุนไพรแล้วในช่วงระยะเวลาราว 7-10 วันผู้ศึกษาก็จะทำการเดินทางออกจากสนาม ราว 2- 4 วันจากนั้นก็กลับลงไปอีกครั้ง เพื่อทำการบันทึกข้อมูลที่ได้จากการศึกษาโดยละเอียด เนื่องจากในระหว่างที่ผู้ศึกษาใช้ชีวิตในสนามนั้น ผู้ศึกษาต้องใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับกลุ่มคนเร่ขายยาสมุนไพรตลอด 24 ชั่วโมง ผู้ศึกษาจึงไม่มีเวลาและพื้นที่ส่วนตัวในการจดบันทึก และการพูดคุยกับความคิดของตนเอง

นอกจากการร่วมเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มคนเหล่านี้ใน “สนามหลัก” แล้ว ผู้ศึกษายังได้ทำการศึกษาหาข้อมูลเพิ่มเติมใน “สนามรอง” หรือหมู่บ้าน/ชุมชนดั้งเดิมทั้งของลุงๆป้าๆคนเร่ขายยาสมุนไพรและตัวผู้ศึกษาเอง ในการศึกษาครั้งนี้เรียกหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านนาไผ่” ซึ่งเป็นหมู่บ้านในอำเภอหนึ่งของจังหวัดลำปาง ทั้งนี้ในช่วงเวลาที่คนเร่ขายยาสมุนไพรเหล่านี้หยุดพักไม่ทำการเร่ขายยาสมุนไพร ในช่วงเวลาดังแต่เดือนพฤศจิกายน 2548 – กุมภาพันธ์ 2549

3) ยุทธวิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูล : ว่าด้วยการสร้างความเป็นส่วนหนึ่งของ “สนาม”

ทั้งนี้ผู้ศึกษาจะนำเสนอโดยเน้นไปที่กลวิธีในการสร้างความเป็นส่วนหนึ่งในการเดินทางเร่ขายยาสมุนไพร และการใช้ชีวิตร่วมกับชุมชนคนเร่ขายยาสมุนไพรเป็นสำคัญ เนื่องจากการเก็บรวบรวมข้อมูลในสนามหลักโดยการร่วมเดินทางและใช้ชีวิตกับกลุ่มคนเร่ขายยาสมุนไพร ถือเป็นสิ่ง

ที่ผู้ศึกษายังไม่คุ้นชิน และยังถือว่าผู้ศึกษาเป็นคนหน้าใหม่ในสนามหลักมากกว่าการใช้ชีวิตเป็นส่วนหนึ่งในสนามรองซึ่งเป็นบ้านเกิดของผู้ศึกษาเอง

3.1) กลมกลืนและแตกต่างไปกับคนเร่ขายยาสมุนไพรร

การใช้ชีวิตในสนามหลักของผู้ศึกษา เป็นการมีชีวิตตลอด 24 ชั่วโมงร่วมกับคนเร่ขายยาสมุนไพรร ผู้ศึกษาไม่มีพื้นที่ส่วนตัว ในแง่หนึ่งข้อจำกัดเช่นนี้ก็สร้างความอัดอั้นใจแก่ผู้ศึกษา เนื่องจากผู้ศึกษาไม่มีเวลาในการสนทนากับความคิดของตนเองกับสิ่งที่ได้เรียนรู้ในแต่ละวันเท่าที่ควร แต่ในอีกแง่หนึ่งการใช้ชีวิตร่วมกับคนอื่นตลอด 24 ชั่วโมงเป็นเวลาหลายวัน ในสถานที่ที่ไม่คุ้นชิน ก็เป็นความอบอุ่นใจอย่างบอกไม่ถูก และผู้ศึกษาก็ได้ถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม ทำให้สามารถเข้าถึงข้อมูลเชิงลึกต่างๆได้

ในการใช้ชีวิตร่วมกับกลุ่มคนเร่ขายยาสมุนไพรร ผู้ศึกษาพยายามสร้างความกลมกลืนด้วยหลากหลายวิธีการ อาทิเช่น การแต่งตัวในลักษณะที่ธรรมดาที่สุด ด้วยการสวมใส่เสื้อเก่าๆ กางเกงยีนส์เก่าๆ (เหตุที่ผู้ศึกษาเลือกใส่กางเกงยีนส์ แทนที่จะเป็นการสวมกางเกงผ้ายัด หรือกางเกงวอม นั้น เพราะได้รับการแนะนำจากป้าแก้วว่า การเดินทางเช่นนี้ต้องแต่งตัวให้มิดชิด แน่นหนา เพราะผู้ศึกษายังอายุน้อย อาจเกิดอันตรายที่ไม่คาดคิดขึ้น ป้าแก้วยกตัวอย่างว่า ในกรณีที่ถูกขูด การใส่กางเกงยีนส์ที่รัดกุม อาจช่วยยืดเวลาที่จะถูกกระทำซ้ำเราได้ และทำให้คนอื่นมาช่วยทัน) สวมเสื้อแขนยาวตัวโคร่ง สวมรองเท้ายาง การผนวกตนเองเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม โดยการอาสาทำหน้าที่ต่างๆ เช่น การหน้าที่ในการล้างจาน เก็บกวาด

รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบางอย่าง เช่น การใช้โทรศัพท์หรือการคุยโทรศัพท์ให้น้อยลง ในระหว่างที่ทำการเดินเร่ขายยาสมุนไพรรก็จะทำการปิดสัญญาณโทรศัพท์ เนื่องจากไม่ต้องการให้เสียงสัญญาณโทรศัพท์ดังรบกวนการขายยาสมุนไพรร และไม่ออกแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างอย่างมากในการใช้ชีวิต เนื่องจากการพูดคุยโทรศัพท์ของชาวบ้านเป็นเรื่องของการติดต่อธุระที่จำเป็น ส่วนการใช้โทรศัพท์ของผู้ศึกษาบ่อยครั้งเป็นเรื่องของการ “เม้าท์” กับเพื่อน ฉะนั้นการพูดคุยโทรศัพท์เป็นเวลานานอย่างที่เคยปฏิบัติจึงเป็นเรื่องของการไม่ถูกกาลเทศะที่ผู้ศึกษาพยายามตระหนักอยู่เสมอ

อย่างไรก็ตามภายใต้ความพยายามที่จะสร้างความกลมกลืนไปกับกลุ่มคนเร่ขายยาสมุนไพรร แต่ผู้ศึกษาก็ยังคงแตกต่าง ไม่ว่าจะเป็นด้วยวัย รูปร่าง ลักษณะ สีผิว กล่าวคือ ในเรื่องของวัยหรืออายุ ในกลุ่มคนเร่ขายยาสมุนไพรรซึ่งมีอายุอยู่ระหว่าง 37-73 ปี และทุกคนผ่านการมีครอบครัว และการกรำงานหนักมาครั้งก่อนชีวิตแล้วทุกคน ฉะนั้นรูปร่างลักษณะ ท่าทางย่อม

แตกต่างกับผู้ศึกษาซึ่งอายุ 26 ปี ที่ยังไม่ผ่านการแต่งงานหรือมีครอบครัว ไม่มีได้ทำงานหนักถึงขั้นเป็นกรรมการแบกหาม หรือทำงานในท้องไร่ท้องนา เมื่อมาใช้ชีวิตอยู่ในกลุ่มคนเร่ขายยาสมุนไพร หรือทำการเร่ขายยาสมุนไพรร่วมกับลุงๆป้าๆ ผู้ศึกษาจึงเป็นจุดเด่นที่แตกต่างอยู่ในชุมชนคนเร่ขายยาสมุนไพร ครั้งหนึ่งในการเร่ขายยาสมุนไพรบริเวณชุมชนคนงานอำเภอมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร ผู้ศึกษาได้รับความหวังดี จากลูกค้ายาสมุนไพรวัยหนุ่มของยายพรผู้ที่ผู้ศึกษาได้ร่วมติดตามเดินเร่ขายยาสมุนไพรด้วยว่า “อย่างน้องนี้ไม่ต้องมาเร่ขายยาสมุนไพรหรอก ไปทำงานโรงงานดีกว่าไหม เร่ขายยาสมุนไพรร้อนก็ร้อน ไม่กลัวหน้าดำเหวอ ไปทำงานในโรงงานสบายกว่านะ ถ้าอยากทำกับอกพี่ พี่จะฝากให้” ผู้ศึกษาไม่ว่าอะไร ได้แต่ยิ้มเป็นการขอบคุณในความปรารถนาดี แต่ยายพรเป็นผู้ตอบว่า “ยังทำงานไม่ได้ เขาเรียนหนังสืออยู่” จากนั้นลูกค้าหนุ่มคนเดิมก็ถามว่า “เรียนที่ไหน” ยายพรตอบสั้นๆว่า “อย่ารู้เลย เรียนแถวกรุงเทพนี่แหละ” อย่างไรก็ตามความแตกต่าง ความไม่กลมกลืนในลักษณะทางกายภาพดังกล่าวเป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้มากนัก แม้ว่าผู้ศึกษาจะพยายามสวมเสื้อผ้าเก่าๆ เพราะสิ่งที่แตกต่างกันนั้น คือ “ร่าง” ที่ผ่านกระบวนการสร้างทางสังคมที่แตกต่างกัน แม้ว่าชาวบ้านกลุ่มนี้จะเป็นคนในชนชั้นเดียวกับพ่อแม่ของผู้ศึกษา แต่พ่อแม่ของผู้ศึกษาก็ลงทุนให้กับ “ร่าง” ของผู้ศึกษาจนกระทั่ง ผู้ศึกษาแตกต่างจากพวกเขาและเธอ อย่างไรก็ตามความแตกต่างดังกล่าวแม้ว่าไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ แต่สิ่งที่ผู้ศึกษาตระหนักอยู่เสมอเมื่อใช้ชีวิตอยู่ในสนามคือ การเคารพในความต่างนั้น และพยายามทำในสิ่งที่คิดว่าหากเพื่อนมนุษย์ได้รับการปฏิบัติเช่นนี้แล้ว พวกเขาจะรู้สึกถึงความเป็นมิตร ไม่ว่าจะเป็น การพูดจาทักทายทุกคนด้วยความจริงใจ การช่วยเหลือเอื้อเฟื้อในเรื่องเล็กน้อยๆ เช่น การซื้อผลไม้มาแบ่งกันกิน การแบ่งลูกอมเม็ดจิ๋วในกระเป๋าให้

3.2) หลายบทบาทของผู้ศึกษาในสนาม

3.2.1) ผู้ศึกษาในฐานะลูกหลาน

ในสนามผู้ศึกษาได้รับการปฏิบัติจากลุงๆป้าๆคนเร่ขายยาสมุนไพรในฐานะลูกหลาน เนื่องจากการมาของผู้ศึกษานั้นเกิดขึ้นจากการพูดคุยฝากฝังผู้ศึกษากับคนกลุ่มนี้โดยพ่อแม่ของผู้ศึกษา ฉะนั้นผู้ศึกษาในฐานะลูกหลานจึงเป็นเหมือนภาระความรับผิดชอบที่ลุงๆป้าๆที่พ่อแม่ของผู้ศึกษาทำการฝากฝังต้องดูแล ถือเป็นพันธะสัญญาที่ผู้ใหญ่ทำไว้ต่อกัน การที่ผู้ศึกษาอยู่ในสนามดังกล่าวในแง่หนึ่งเป็นความปลอดภัยและความอุ่นใจว่าจะได้รับการดูแลเป็นอย่างดี และการได้รับการอำนวยความสะดวกบางประการ แต่ในอีกแง่หนึ่ง การเรียนรู้และการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้ศึกษาจะถูกคัดเลือกโดยกลุ่มลุงๆป้าๆคนเร่ขายยาสมุนไพรที่มีหน้าที่รับผิดชอบชีวิตผู้

ศึกษา เช่น ทำการเลือก/จัดให้ว่าผู้ศึกษาสามารถลงเดินเร่ขายยาสมุนไพรกับใครได้บ้าง ซึ่งคนเร่ขายยาสมุนไพรที่เป็นผู้ชาย ผู้ศึกษาแทบจะไม่มีโอกาสลงเดินเร่ขายยาสมุนไพรด้วย เนื่องจากป่าแก้วมองว่าเป็นเรื่องอันตรายและไม่จำเป็น การที่ผู้ศึกษาจะติดตั้งแล้วลงเดินเร่ขายยาสมุนไพรกับคนเร่ขายยาสมุนไพรที่ถูกห้ามปรามไม่ให้เดินเร่ด้วย คงมิใช่เรื่องที่เหมาะสม ฉะนั้นบ่อยครั้งที่ผู้ศึกษารู้สึกอัดอัดใจที่ไม่สามารถเข้าร่วมเรียนรู้ในการทำกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างเสรี ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับประสบการณ์ในอดีตที่ผู้ศึกษามีโอกาสไปศึกษาชุมชนชนบทแห่งหนึ่งในจังหวัดน่าน เป็นระยะเวลา 2 เดือน ผู้ศึกษายอมรับว่าต้องใช้เวลาในการสร้างความคุ้นเคยหรือการสร้างสัมพันธภาพกับคนเป็นระยะเวลานานกว่าจะเข้าถึงข้อมูลเชิงลึก แต่ผู้ศึกษาก็สามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนได้อย่างค่อนข้างเสรี เพราะผู้ศึกษาเป็นผู้เลือก/กำหนดสิ่งที่จะเข้าไปศึกษาด้วยความไม่รู้ เช่น ไม่รู้ว่าการลงพูดคุยกับเยาวชนบางคนที่มีประวัติไม่ดี ที่ชาวบ้านต่างก็"หมายหัว"ว่าเป็นอันตรายในหมู่บ้าน ที่ผู้ศึกษาได้พบและมีโอกาสพูดคุยในการจัดประชุมกลุ่มเยาวชนในหมู่บ้าน และชาวบ้านที่ผู้ศึกษาไปพักอาศัยด้วยก็ไม่กล้าที่จะห้ามปราม เมื่อผู้ศึกษาให้เหตุผลว่าการศึกษาข้อมูลชุมชนนั้นต้องถามไถ่จากคนทุกกลุ่ม ระยะห่างระหว่างผู้ศึกษาและชาวบ้านทำให้ชาวบ้านผู้นั้นไม่กล้าที่จะมาควบคุมความต้องการของผู้ศึกษามากนัก แต่สำหรับการใช้ชีวิตในชุมชนคนเร่ขายยาสมุนไพร ระยะห่างของความสัมพันธ์ของผู้ศึกษากับลุงๆป้าๆนั้นถือว่าแคบกว่าชาวบ้านที่เป็นผู้ปกครองของผู้ศึกษาเมื่อครั้งไปศึกษาชุมชนที่นั่น เพราะความสัมพันธ์ระหว่างผู้ศึกษาในชุมชนคนเร่ขายยาสมุนไพร คือ การเป็นลูกเป็นหลาน ที่ทุกคนห่วงใย และต้องดูแล ฉะนั้นการเข้ามาก้าวร้าวทางความคิด และจุดมุ่งหวังบางประการจึงเกิดขึ้น

นอกจากนี้บ่อยครั้งที่ผู้ศึกษาต้องแบกรับภาระในเรื่องการ "เก็บรักษาความลับ" ชุมชนคนเร่ขายยาสมุนไพร เนื่องด้วยผู้ศึกษาคือ ผู้มาใหม่ ที่เข้ามาใช้ชีวิตร่วมกับกลุ่มคนเร่ขายยาสมุนไพร ซึ่งเป็นผู้มาก่อน และพวกเขาและเธอได้สร้างกฎเกณฑ์ กติกาในการอยู่ร่วมกันขึ้นมา ซึ่งเป็นกติกาเฉพาะ ซึ่งเมื่อผู้ศึกษาได้ย่างก้าวสู่ชุมชนดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงมักได้รับการแนะนำจากคนเร่ขายยาสมุนไพรซึ่งเป็นเหมือนพี่เลี้ยงในสนามว่า อย่าได้เอาสิ่งที่ได้รู้ได้เห็น หรือได้ยินได้ฟังจากการใช้ชีวิตในชุมชนนี้ไปขยายต่อเมื่อกลับสู่ชุมชนเป็นต้นว่า การใช้ชีวิตร่วมกันของกลุ่มคนเร่ขายยาสมุนไพรที่การใช้ชีวิตนอกชุมชนในบางเรื่องไม่เคร่งครัดเท่ากับเมื่อเวลาที่อยู่ในชุมชน เช่น การหายตัวไปจากกลุ่มของคนเร่ขายยาสมุนไพรบางคนถึง 2-3 คืน หรือการถูกเนื้อต้องตัวกันระหว่างคนเร่ขายยาสมุนไพรหญิงชาย หรือการพูดจาล้อเล่น กระเช้าเห่าแห่ด้วยคำพูดที่หะลึ่งตึงตัง ภารกิจในการเก็บรักษาความลับสำหรับผู้ศึกษานั้นไม่ยากเย็นนัก แต่สิ่งที่สร้างความหนักใจ และกดดันให้ผู้ศึกษา คือ การถูกจ้องมองในฐานะคนหน้าใหม่ ที่ถูกทำเครื่องหมายว่าเป็นตัวแปรที่สำคัญต่อการ

ทำให้ความลับของกลุ่มรั่วไหล ฉะนั้นผู้ศึกษาจึงระมัดระวังไม่เล่าเรื่องราวในลักษณะดังกล่าวให้ผู้อื่นฟัง โดยเฉพาะการพูดกับคนในหมู่บ้าน

3.2.2) ผู้ศึกษาในฐานะนักศึกษาปริญญาโท

สำหรับสมาชิกในชุมชนคนเร่ขายยาสมุนไพรรแล้ว ทุกคนต่างรู้ว่า ผู้ศึกษา คือ นักศึกษาปริญญาโท ในความรู้สึกของชาวบ้านกลุ่มนี้พวกเขาและเธอรู้สึกว่าผู้ศึกษาแตกต่างจากตนเองในทำนอง “สูงส่ง” กว่าตนเองเป็นอย่างมาก ดังที่ป้าน้อยกล่าวกับผู้ศึกษาว่า เธอค่อนข้างกังวลใจเมื่อตกลงใจว่าจะให้ผู้ศึกษาร่วมติดตามเดินเร่ขายยาสมุนไพรรด้วย เพราะกังวลว่าผู้ศึกษาจะเป็นอันตราย เก่งกว่าจะเกิดสิ่งที่ไม่ดีขึ้นกับผู้ศึกษา โดยป้าน้อยให้เหตุผลว่า “น้องยังอายุน้อย ยังพัฒนาได้อีกเยอะ แถมเขียนสูงถึงปริญญาโท ปริญญาเอก เป็นอะไรไปมันบ่คุ้ม บ่เหมือนป่าที่บ่ต้องกลัวอะไร เพราะแก่แล้ว ถึงเกิดอะไรขึ้นก็บ่มีอะไรเสียหายมาก”

ในฐานะนักศึกษาปริญญาโท ดังนั้นบ่อยครั้งที่ผู้ศึกษามักจะถูกถามไถ่จากกลุ่มคนเร่ขายยาสมุนไพรรที่มีลูกหลานกำลังอยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียนว่าควรจะให้เรียนไปทางด้านไหนดี อาชีพใดดี หรือการถามไถ่ถึงการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยว่าเป็นอย่างไร ซึ่งสำหรับผู้ศึกษาแล้วก็รู้สึกดีเมื่อมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนความรู้ที่ตนมีให้กับกลุ่มคนเหล่านี้ เนื่องจากเป็นสิ่งที่ตอบแทนแลกเปลี่ยนเล็กๆน้อยๆที่ผู้ศึกษาพอจะทำได้ รวมไปถึงการช่วยแปลภาษาอังกฤษในช่วงที่ทำการเร่ขายยาสมุนไพรรร่วมกับกลุ่มคนเร่ขายยาสมุนไพรรบริเวณชายหาดพัทยา แต่สิ่งที่ค่อนข้างหนักใจให้กับผู้ศึกษา คือ การที่กลุ่มคนเหล่านี้ทราบว่าคุณผู้ศึกษาได้รับทุนเล่าเรียนเพื่อไปเป็นอาจารย์ในสถาบันการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย บ่อยครั้งที่มักมีการพูดที่เล่นทีจริงว่า ถ้าผู้ศึกษาได้เป็นอาจารย์แล้ว ขอฝากฝังลูกหลานของตนให้เข้าทำงานดี ๆ บ้าง

3.2.3) ความพยายามของผู้ศึกษาในฐานะคนเร่ขายยาสมุนไพรร

ผู้ศึกษาเคยทดลองถือตะกร้ายาสมุนไพรรเดินเร่ขายยาสมุนไพรรในครั้งหนึ่ง โดยผู้ซึ่งเป็นต้นความคิดดังกล่าวคือ ป้าแก้ว ทั้งนี้ป้าแก้วกล่าวว่า ตนเองคิดอยากให้ผู้ศึกษามีรายได้พิเศษ และรู้สึกว่าการที่ผู้ศึกษาเดินเร่ขายยาสมุนไพรรไปกับตนเองนั้น ทำให้ผู้ศึกษาลำบาก โดยไม่ได้อะไรเลย ส่วนตนเองนั้นมีรายได้ ฉะนั้นป้าแก้วจึงทำการจัดหาตะกร้าและแบ่งยาสมุนไพรรบางส่วนให้ผู้ศึกษาเดินเร่ขาย ผู้ศึกษาทำตามสิ่งที่ป้าแก้วแนะนำ การเร่ขายยาสมุนไพรรของผู้ศึกษาในครั้งนั้น เป็นการเร่ขายยาสมุนไพรรในเส้นทางของป้าแก้ว ลักษณะการเดินเร่ขายยาสมุนไพรรของผู้ศึกษาจะเป็นในลักษณะของการเดินตามหลังป้าแก้วไปติดๆ ทั้งนี้เนื่องจากในด้านหนึ่งผู้ศึกษาไม่มีวันที่จะเป็นคนเร่

ขายยาสมุนไพรได้ ด้วยเหตุผลว่าผู้ศึกษาได้พบหาความเชื่อส่วนตัวลงไปในสนาม ผู้ศึกษามีใช้ผู้ศึกษาที่เป็นวัตถุดิบหรืออย่างเป็นกลาง (objective) โดยเฉพาะความเชื่อซึ่งเป็นความไม่ไว้วางใจกับสินค้ายาสมุนไพรนานาชนิดว่าดีจริงหรือไม่ หากถามกันอย่างตรงไปตรงมาว่ากล้ากินหรือใช้ยาสมุนไพรตัวใดบ้าง ผู้ศึกษาคิดว่าตนเองคงไม่กล้าที่จะกินยาสมุนไพรชนิดใดเลย หากจะกล้าใช้คงเป็นประเภทยาสมุนไพรที่ใช้ภายนอก ตราบเท่าที่ผู้ศึกษายังคงตั้งคำถามกับสินค้ายาสมุนไพรทั้งหลาย และภายในใจก็เต็มไปด้วยความเคลือบแคลงสงสัยถึงประสิทธิภาพของตัวยา และความปลอดภัยต่างๆ ทำให้ผู้ศึกษาไม่กล้าที่จะทำการขายสินค้ายาสมุนไพรให้กับผู้อื่น ผู้ศึกษาไม่กล้าที่จะโฆษณาขายสินค้าใดๆ เช่นที่ลุงๆป้าๆคนเรายาสมุนไพรทำได้

เมื่อผู้ศึกษาไม่เชื่อมั่นในตัวสินค้า ผู้ศึกษาก็ไม่กล้าที่จะขายสินค้ายาสมุนไพรนั้นๆให้กับลูกค้า ฉะนั้นในการเดินเรขายยาสมุนไพรของผู้ศึกษาในวันนั้นจึงดำเนินไปอย่างเงียบเหงา ผู้ศึกษาถือตะกร้าเดินตามป่าแก้วไม่ยอมห่าง ไม่มีการโฆษณาขายสินค้า ไม่มีการเดินเข้าไปหาผู้คนเพื่อการเสนอขายสินค้า และแม้ว่ามีคนสนใจถามไถ่ผู้ศึกษาว่าขายยาอะไร ผู้ศึกษาก็ไม่กล้าที่บอกสรรพคุณแม้ว่าก่อนหน้านี้ป่าแก้วได้บอกและให้เรียนรู้จากการอ่านฉลากยามาบ้างแล้ว เมื่อถูกถามผู้ศึกษาก็จะสะกิดให้ป่าแก้วเป็นผู้อธิบาย ดังนั้นในวันนั้นทั้งวันผู้ศึกษาไม่สามารถขายยาสมุนไพรได้เลยสักชิ้น ไม่มีรายได้สักบาทเดียว

4) ยุทธวิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูล : ว่าด้วยการสัมภาษณ์

สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์นั้นผู้ศึกษามีประเด็นในการสัมภาษณ์ที่แตกต่างกันระหว่างสนามในการวิจัยทั้งสนามหลักและสนามรอง กล่าวคือ

4.1) การสัมภาษณ์ในสนามหลัก

ผู้ศึกษาได้แบ่งการสัมภาษณ์ออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การสัมภาษณ์ลักษณะแรก เป็นการสัมภาษณ์ในระดับต้น ซึ่งเป็นการพยายามทำการพูดคุยกับคนเรขายยาสมุนไพรเกือบทุกคนในชุมชนคนเรขายยาสมุนไพร เกี่ยวกับในเรื่องราวทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับวิถีปฏิบัติภายในชุมชนคนเรขายยาสมุนไพร เช่น ขวนคุยในเรื่องของข้อปฏิบัติเมื่อใช้ชีวิตในชุมชนคนเรขายยาสมุนไพรนี้, การถามไถ่เกี่ยวกับข้อสงสัยต่างๆที่ผู้ศึกษา พบเห็นแล้วมีความสงสัย หรือ การถามไถ่เกี่ยวกับเรื่องของการเรขายยาสมุนไพรของแต่ละคนในแต่ละวัน รวมไปถึงการสัมภาษณ์พูดคุยกับหมอยาเจ้าของธุรกิจในพื้นที่ประเด็นเกี่ยวกับ ระบบการจัดการธุรกิจ, การดูแลลูกน้อง, การจัดการปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น กรณีที่ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุม ฯลฯ เพื่อประกอบความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการเรขายยาสมุนไพร ตลอดจนวิถีชีวิตในชุมชนของคนเรขายยาสมุนไพร

ส่วนการสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นลักษณะของการสัมภาษณ์คนเร่ขายยาสมุนไพรร่วมให้ข้อมูลเชิงลึก และไม่ลำบากใจที่จะให้ผู้ศึกษาติดตามเร่ขายยาสมุนไพรร่วมในพื้นที่/เส้นทางเร่ขายยาสมุนไพรร่วมของตน ทั้งนี้ในการศึกษาคั้งนี้ผู้ศึกษาได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกคนเร่ขายยาสมุนไพรร่วมทั้งสิ้น 8 ท่าน โดยที่กระบวนการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาเชิงลึก ซึ่งถูกคัดเลือกโดยป้าแก้ว ผู้ทำหน้าที่เสมือนพี่เลี้ยงคอยดูแลผู้ศึกษาในการใช้ชีวิตใน “สนาม” หลักเกณฑ์ที่สำคัญในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างให้แก่ผู้ศึกษาของป้าแก้ว คือ การคัดเลือกคนที่ไว้วางใจได้ ซึ่งต้องเป็นคนที่ทั้งป้าแก้วและผู้ศึกษาค้นเคยในระดับหนึ่ง และบุคคลนั้นต้องเต็มใจที่จะดูแลและให้ข้อมูลแก่ผู้ศึกษาเมื่อผู้ศึกษาร่วมเดินเร่ขายยาด้วย สำหรับผู้ศึกษาแล้วก็ยอมรับในในกฎเกณฑ์ดังกล่าว เพราะเมื่อพิจารณาแล้วว่ากลุ่มตัวอย่างทั้ง 8 ท่านมีลักษณะที่หลากหลายพอสมควรที่จะเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลแก่ผู้ศึกษาได้รอบด้าน ไม่ว่าจะเป็นแง่มุมของเพศที่มีทั้งเพศหญิงเพศชาย, อายุที่แตกต่างกัน, การเร่ขายยาสมุนไพรร่วมที่แตกต่างกัน เช่น มาเป็นประจำ/มีพื้นที่ประจำ และไม่มีพื้นที่ประจำ เป็นต้น

สำหรับประเด็นในการสัมภาษณ์ส่วนใหญ่เป็นผู้ศึกษาจะกำหนดประเด็นคร่าวๆเป็นเบื้องต้นก่อนที่จะเข้าสู่ “สนาม” แล้วเก็บรวบรวมข้อมูล จากนั้นก็พัฒนาประเด็นคำถามให้ชัดเจนและแหลมคมมากยิ่งขึ้น เมื่อมีโอกาสเรียนรู้ “สนาม” ในระดับหนึ่งที ทั้งนี้ประเด็นในการสัมภาษณ์/การศึกษากลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยประเด็นหลัก ดังนี้

- ข้อมูลภูมิหลัง เช่น อายุ การศึกษา เหตุผลที่เข้าสู่อาชีพการเป็นคนเร่ขายยาสมุนไพรร่วม, ประสบการณ์เร่ขายยาสมุนไพรร่วมครั้งแรก
- มุมมองต่อการสินค้ายาสมุนไพรร่วมให้ความหมายว่าอย่างไร
- การใช้ชีวิตในชุมชนแบบใหม่ นอกหมู่บ้าน/ชุมชนที่เป็น “บ้าน” ของตนเป็นอย่างไร
- ร่างกายสัมพันธ์กับการเร่ขายยาอย่างไร
- การมองร่างกายของตนเองในการเร่ขายยาสมุนไพรร่วม
- กระบวนการสร้างร่างที่เหมาะสมในการเร่ขายยาสมุนไพรร่วม และกระบวนการจัดการร่างที่ขัดแย้งเป็นอย่างไร
- การแปลงทุนร่างกาย/ทุนกายภาพไปสู่ทุนอื่น

4.2) การสัมภาษณ์ในสนามรอง

สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลในหมู่บ้านที่กลุ่มคนเร่ขายยาสมุนไพรอาศัยอยู่ซึ่งถือเป็นสนามรองในการศึกษา โดยที่สนามรองจะให้ภาพของบริบททางสังคม วัฒนธรรม และ เศรษฐกิจที่แวดล้อมรอบกลุ่มคนเหล่านี้ที่มีความเชื่อมโยงกับการตัดสินใจออกมาเร่ขายยาสมุนไพรร และ การดำรงการทำอาชีพนี้ของกลุ่มคนเร่ขายยาสมุนไพรร ทั้งนี้ประเด็นสัมภาษณ์หลักในสนามรองจะเน้นในเรื่องต่างดังนี้

- การศึกษาถึงบริบททางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจโดยภาพรวมของชุมชนว่าเป็นอย่างไร
- การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับหมู่บ้านและการปรับตัวของชาวบ้านเพื่อความอยู่รอดว่ามีรูปแบบอย่างไรบ้าง
- การปรับตัวนั้นส่งผลอย่างไรต่อการใช้ชีวิตในชุมชน

เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์เชื่อมโยงกับการเดินทางมาเร่ขายยาสมุนไพรรของชาวบ้าน ทั้งนี้การสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลตามประเด็นดังกล่าวผู้ศึกษาจะทำการสัมภาษณ์พูดคุยกับชาวบ้านในหมู่บ้าน ตลอดจนผู้รู้ในเรื่องต่างๆ เป็นต้นว่า การถามข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมจาก “พ่ออาจารย์” หรือหมอเมืองที่มีความรู้ในเรื่องดังกล่าว

นอกจากนี้ในสนามรองผู้ศึกษายังได้ทำการสัมภาษณ์หมอผู้ผลิตยาสมุนไพรรคนสำคัญที่คนเร่ขายยาสมุนไพรรต่างๆก็พูดถึงเขาผู้นั้น เมื่อทราบว่าเป็นใครคือหมอผลิตยาสมุนไพรรผู้ผลิต จากนั้นผู้ศึกษาได้ทำการประสานงานด้วยการโทรศัพท์นัดหมาย เพื่อสัมภาษณ์พูดคุย จากนั้นก็เดินทางไปสัมภาษณ์ที่บ้านของหมอผลิตยาสมุนไพรรผู้ผลิตผู้นั้น และการสัมภาษณ์หมอยาเจ้าของธุรกิจในพื้นที่เกี่ยวข้อง โดยการสัมภาษณ์หมอผู้ผลิตยาสมุนไพรรคนสำคัญจะเป็นการสัมภาษณ์ในประเด็น ต่อไปนี้

- ความเป็นมาของการผลิตยาสมุนไพรรเพื่อขาย
- มุมมองต่อสินค้ายาสมุนไพรรของตนเอง
- ทำไมยาสมุนไพรรจึงขายได้ในยุคปัจจุบัน
- องค์ความรู้ในการผลิตยาสมุนไพรร
- กระบวนการสร้างพื้นที่ให้กับสินค้ายาสมุนไพรร
- ระบบการจัดการธุรกิจ

5) ยุทธวิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูล : ว่าด้วยการสังเกต

ผู้ศึกษาได้ทำการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทางสังคมต่างๆของคนเร่ขายยาสมุนไพร โดยมีประเด็นในการสังเกตที่สำคัญ ดังนี้

- 1) การดำเนินชีวิตภายในหมู่บ้านดั้งเดิมที่กลุ่มคนเหล่านี้อาศัยอยู่และวิถีชีวิตในชุมชนคนเร่ขายยาสมุนไพร
- 2) กระบวนการสร้างร่างที่เหมาะสมของคนเร่ขายยาสมุนไพร
- 3) กระบวนการจัดการความไม่ลงรอยของร่าง

ผ่านการสังเกต ทำทางการเดิน, การพูดคุย, การแต่งตัว และการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมร่วมกับผู้อื่น เช่น การทำอาหารการกินข้าว หรือการสังเกตปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างคนเร่ขายยาสมุนไพรแต่ละคนกับลูกค้า กับเพื่อนร่วมอาชีพ

6) ยุทธวิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูล : ว่าด้วยการจดบันทึก

ดังกล่าวมาเบื้องต้นแล้วบางส่วนว่าการใช้ชีวิตใน “สนาม” โดยเฉพาะในสนามหลัก ผู้ศึกษาไม่มีพื้นที่และเวลาที่เป็นส่วนตัวที่จะทำให้สามารถจดบันทึกสิ่งที่พบเห็นในสนาม และการสะท้อนความคิดของตนเองต่อปรากฏการณ์เหล่านั้นได้อย่างสะดวก เพราะการใช้ชีวิตในสนามหลักเป็นการใช้ชีวิตร่วมกันระหว่างผู้ศึกษาและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาร่วมกันตลอด 24 ชั่วโมง ฉะนั้นการจดบันทึกในสนาม ผู้ศึกษาจะจัดเตรียมสมุดบันทึกเล่มเล็กพกพาติดตัวอยู่เสมอ เพื่อจดบันทึกแบบสั้นๆ (short note) ลงในสมุดบันทึกนั้น เพื่อเป็นการบันทึกกันลืม ซึ่งเป็นการจดบันทึกเหตุการณ์สำคัญที่พบเจอในสนาม จากนั้นเมื่อเดินทางออกสนามก็จะทำการเขียนบันทึกในลักษณะของไดอารี่เพื่อบันทึกเรื่องราวในแต่ละวันโดยละเอียดอีกครั้ง

2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

1) การจัดระเบียบข้อมูล

การจัดระเบียบข้อมูลก่อนการเขียนผลการศึกษา ผู้ศึกษาจะทำการอ่านและศึกษาเอกสารบันทึกข้อมูลโดยละเอียดของตนเอง เพื่อทำความเข้าใจกับข้อมูลที่ได้จากสนามทั้งหมดอีกครั้ง อันจะทำให้พอทราบได้ว่าข้อมูลใด เหตุการณ์ไหน ได้อธิบายในเรื่องอะไร จากนั้นก็ทำการศึกษาวัตถุประสงค์การศึกษาของตนเองอีกครั้งว่าประกอบไปด้วยแง่มุมใดของปรากฏการณ์ที่เป็นสิ่งที่เราต้องการจะศึกษา จากนั้นก็นำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ในแต่ละข้อ ซึ่งการศึกษาคั้งนี้ผู้ศึกษามีวัตถุประสงค์และประเด็นความสนใจหลักในการศึกษา 3 ประการ คือ 1) การศึกษาถึง

กระบวนการเกิดขึ้นของการร่ายยาสมุนไพร 2) วิถีชีวิตของคนร่ายยาสมุนไพรในชุมชนของคนร่ายยาและการเชื่อมโยงกับชุมชนเดิม และ 3) การพิจารณาร่างกายของคนร่ายยาสมุนไพรในฐานะทุนกายภาพ จากนั้นก็พยายามจัดหมวดหมู่ใน 3 ประเด็นนี้ และลำดับต่อไปก็จัดระเบียบข้อมูลภายในของแต่ละหมวดหมู่ เป็นประเด็นย่อยที่อธิบายประเด็นหลักให้มีความชัดเจน และลุ่มลึกขึ้น

2) การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลของผู้ศึกษาเน้นการตอบวัตถุประสงค์ในการศึกษาเป็นลำดับแรก จากนั้นก็นำแนวคิดทฤษฎี ตลอดจนงานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสนทนา (Dialog) กับข้อมูลที่ได้จากการจัดหมวดหมู่และสรุปแล้ว

สรุป

ในการศึกษาครั้งนี้ “สนาม” ในการศึกษา คือ การศึกษาทำความเข้าใจจักรวาลประจำวัน ตลอดจนวิถีชีวิตในชุมชนในร่ายยาสมุนไพร อันเป็นการใช้ชีวิตนอกหมู่บ้าน/ชุมชนบ้านเกิดหรือชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ โดยที่สนามดังกล่าวเป็นสนามหลักในการศึกษา ส่วนวิถีชีวิตในหมู่บ้าน/ชุมชนเป็นสนามรองที่จะช่วยให้การศึกษามีความครบถ้วน ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้สนามหลัก เป็นสนามที่ผู้ศึกษาให้ความสำคัญหลัก ใช้เวลาในการศึกษาตลอดจนการศึกษาในรายละเอียดมากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับสนามในหมู่บ้านหรือสนามรอง ในเบื้องต้นเมื่อเราทำความรู้จักกับ “สนาม” แล้ว ลำดับต่อไปจะเป็นการนำเสนอให้เห็นถึงกระบวนการที่ร่ายยาสมุนไพรในฐานะองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้กลายเป็น “สินค้ายาสมุนไพร” ที่มีการค้าขายกันอย่างแพร่หลาย อันเป็นกระบวนการที่สำคัญที่สร้างให้เกิด กลุ่มคนและอาชีพร่ายยาสมุนไพร ตลอดจน “สนาม” ในการศึกษาครั้งนี้ขึ้น